

UDK:81'3

Zarnigor JABBOROVA,
ADCHTI tayanch doktoranti, o'qituvchisi
E-mail: zarnigorjabborova06@gmail.com

ADCHTI dotsenti, PhD D.Qozoqboyeva taqrizi ostida

MEDIALINGVISTIKADA INTERVYU JANRI VA UNING METODOLOGIYASI

Аннотация

Ushbu maqola medialingvistikada intervyu janrining muhim xususiyatlarini va uning tadqiqot metodologiyasini batafsil yoritib beradi. Diqqat markazida suhbat davomida qo'llaniladigan nutq strategiyalari va ularning tinglovchilarga bo'lgan ta'siri turadi. Intervyu janrini lingvistik va semiotik nuqtai nazardan o'rganish, ushbu janrning asosini tushuntiradi va tadqiqotchilarga suhbat matnlaridagi ma'lumotlar tuzilishi va ularning ma'no qatlamini chuqurroq anglashga imkon beradi. Bundan tashqari, maqola intervyu janrida ishlatiladigan til vositalarini va suhbatdoshlar o'rtasidagi dinamik munosabatlarni tahlil qiladi. Media matnlarida intervyu janrining samaradorligini oshirish uchun amaliy takliflar ham keltiriladi. Xulosa qilib aytganda, maqola Medialingvistikada intervyu janrining amaliy qo'llanilishi va uni takomillashtirish yo'llarini ko'rsatib beradi.

Kalit so'zlar: media, medialingvistika, intervyu janri, metodologiya, diskurs, semiotika, diskurs tahlili.

МЕДИАЛИНГВИСТИКА ЖАНРА ИНТЕРВЬЮ И ЕГО МЕТОДОЛОГИЯ

Аннотация

Эта статья подробно освещает важные особенности жанра интервью в медиа лингвистике и его исследовательскую методологию. Основное внимание уделяется стратегиям речи, используемым во время беседы, и их воздействию на слушателей. Изучение жанра интервью с лингвистической и семиотической точек зрения помогает раскрыть его сущность и дает исследователям возможность глубже понять структуру информации и ее смысловые слои в текстах бесед. Кроме того, статья анализирует языковые средства, используемые в жанре интервью, и динамику взаимодействия между собеседниками. Также предлагаются практические рекомендации по повышению эффективности жанра интервью в медиатекстах. В заключение, статья демонстрирует практическое применение и способы совершенствования жанра интервью в медиалингвистике.

Ключевые слова: Медиа, медиалингвистика, жанр интервью, методология, дискурс, семиотика, анализ дискурса.

THE GENRE OF INTERVIEW IN MEDIALINGUISTICS AND ITS METHODOLOGY

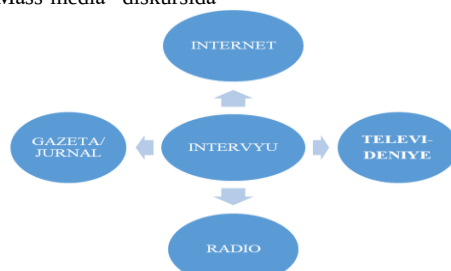
Annotation

This article provides a detailed examination of the key features and research methodology of the interview genre within medialogistics. It focuses on the speech strategies employed during conversations and their impact on listeners. Studying the interview genre from linguistic and semiotic perspectives elucidates its fundamentals and enables researchers to better understand the structural and semantic layers of conversational texts. Additionally, the article analyzes the linguistic tools used in the interview genre and the dynamic interactions between interlocutors. Practical suggestions for enhancing the effectiveness of the interview genre in media texts are also presented. In summary, the article highlights the practical application and improvement strategies for the interview genre in medialogistics.

Key words: Media, medialogistics, interview genre, methodology, discourse, semiotics, discourse analysis.

Kirish. Ommaviy axborot vositalarining (OAV) jamiyatdagi mavqeyi va tilning rivojlanishiga qo'shgan ulushi muhim ahamiyatga ega. Bugungi kunda nutqning eng ko'p tarqalgan va faol ishlatiladigan maydonlaridan biri sifatida ommaviy kommunikatsiya muhim o'rinni egallaydi. Shu sababli, OAV orqali tarqatiladigan matnlarni tahlil qilish juda zarur va dolzarbdir. Ayniqsa, zamonaviy tilshunoslikning medialingvistika sohasi, ommaviy axborot vositalarining tilga ta'sirini va undagi o'rni bo'yicha olib borilayotgan tadqiqotlar bilan keng jamoatchilikning diqqatini tortmoqda. Mass-media diskursida

aynan intervyu janri katta talabga ega, chunki u analitik ma'lumotlarni osonroq qabul qilish imkonini yaratadi va ko'ngilochar ma'lumotlarni yanada jozibador, qiziqarli tarzda taqdim etishga yordam beradi. Bugungi kunda intervyular an'anaviy va zamonaviy media turlarida eng ommabop media materiallaridan biri hisoblanadi. Hech bir gazeta yoki jurnal intervyusiz chiqmaydi. Televizion va radiodasturlarda eng yuqori reytinglarga ega bo'lgan ko'rsatuvlar ham ko'pincha intervyu shaklida bo'ladi.

1-rasm. Intervyu janri keng qo'llanadigan tarmoqlar.

Intervyu – bu bir shaxsning boshqasidan axborot olish so'zidan kelib chiqadi va “bir-birini ko'rish, qisqa vaqtga bir- uchun o'tkaziladigan uchrashuvdir. So'z fransuzcha “entrevue” birini ziyorat qilish yoki nazar tashlash”degan ma'noni

anglatadi[1]. Hozirgi zamon fransuzcha “interview” soʻzi inglizchadan olingan. Jurnalistik maʼnodagi “kimmidir suhbatga olib, eʼlon uchun bayonot olish” tushunchasi 1869-yildan boshlab Amerikan ingliz tilida qoʻllanilgan. “Ishga qabul qilish yoki ish bilan bogʻliq masalalarni muhokama qilish uchun shaxsiy uchrashuv” maʼnosi esa 1921-yilda shakllangan[2]. Intervyu — bu shaxsdan maʼlumot olish uchun oʻtkaziladigan uchrashuv (masalan, reportyor, televideniye sharhlovchisi yoki soʻrovchi tomonidan). Anglo-fransuzcha “entreveue” soʻzidan kelib chiqqan boʻlib, bu “uchrashmoq”, “bir-birini koʻrmoq” degan maʼnoni anglatadi. “Entre-” (inter-) va “veer” (koʻrmoq) soʻzlaridan tashkil topgan. Birinchi marta 1868-yilda ishlatilgan[3].

Zamonaviy ommaviy axborot vositalari sharoitida tomoshabinlar intervyu jarayonida nafaqat maʼlumotni tushunish va talqin qilishda, balki olib boruvchilar va intervyu qahramonlari bilan haqiqiy munozarada faol ishtirok etish imkoniyatiga ega[4]. Intervyu, ommaviy kommunikatsiya vositalarining murakkab tizimining bir qismi sifatida, foydalanish chastotasi va bajarilish texnikasi boʻyicha eng yuqori pozitsiyalarni egallaydi, shuning uchun bugungi kunda u lingvistik tadqiqotlarning markazida turadi[5].

Jahon tilshunosligida xususan, rus tilshunoslaridan Tsvik V.L., Lavrinova N. I., Melekhova N.A., Ivanova I. V., Shvets E. V., Antoshintseva M. A., Kodola N. V., Sak A. N., Krasnoperova Yu. V., Kashkina O.V., Tkachenko A.O., Sabirova L.R., Afanasyeva I. V., Ilchenko S. N., Pavlova A. K. larning intervyu mavzusi doirasidagi ilmiy ishlari beqiyos ahamiyatga ega.

Intervyu janri publisistik uslubning eng keng tarqalgan janrlaridan biri sifatida hamda taʼsir etish doirasining kengligi tufayli koʻplab tilshunoslarning oʻrganish obyektiga aylangan mediadiskurs turi sifatida oʻrganilmoqda. Intervyu janri barcha koʻrinishlarida tadqiqotda “hayotga singdirilgan” sifatida baholanadi. Bu jarayon studiyada nutq hodisasi va ommaviy auditoriya tomonidan yozilgan nutqni qabul qilishdan iborat. Hatto gazeta intervyusining chop etilgan matni ham ogʻzaki muloqotni yozma shaklga moslashtirish jarayonida namoyon boʻladi[6,10].

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Intervyu janri publisistik uslub doirasida amalga oshiriladi va quyidagi xususiyatlarga ega: maqsadga yoʻnaltirilgan, selektiv tanlanadigan va baholovchi ekspressivlik, emotsionallik hamda taʼsirchanlik. Publisistikaning tasviri ifodalash vositalarining asosiy atributlaridan biri ularning baholovchanligidir. Publisistik nutqning muhim jihatlaridan biri, xususan intervyu janriga xos boʻlgan “ochiqlik”dir, yaʼni muallifning “men” shaklini toʻgʻri va bevosita ifodalash. Shu sababli, intervyularda jurnalstning shaxsiyati va individual xususiyatlari katta ahamiyat kasb etadi. Shunday qilib, intervyu janri publisistika sifatida oʻzining samaradorligi va natijadorligini taʼminlovchi oʻziga xos xususiyatlar va belgilar bilan tavsiflanadi[7].

Intervyu - bu ommaviy axborot vositalari diskursi sifatida, axborot bilan ishlash “intervyuer – intervyu qilinuvchi – auditoriya” zanjirida amalga oshiriladi[8].

XXasr 60-yillari intervyu maʼlumot toʻplash usuli sifatida rivojlangan.

Kodola N.V. oʻzining intervyuga bagʻishlangan “Интервью: Методика обучения.” kitobida antik davrda Sokrat oʻz dialoglarida intervyuni qoʻllagan ekanligini etirof etadi. Gerodot esa “Tarixi”ni oʻtkazilgan voqealar haqidagi maʼlumotlarni soʻroq qilish orqali yaratgan, bu esa vaqt oʻtishi bilan voqealarning unutilmasligini taʼminlash uchun zarur edi. Zamonaviy intervyuning dastlabki koʻrinishlariga XVIII asrda tarqalgan “muloqotlar” va “suhbatlar” ham kiradi. Ammo koʻpincha ular haqiqiy fikr almashishni nazarda tutmagan, balki asosan oʻquvchiga moʻljallangan edi, muallif oʻquvchi bilan aloqa oʻrnatishga intilgan. “Intervyu” soʻzi esa XIX asrning 60–80-yillarida nashrlarda paydo boʻlib, janr nomi sifatida tarqaldi, lekin darhol termin sifatida qabul qilinmagan deb izoh berib oʻtgan[9].

Natijalar. Sabirova L.R. “Intervyu” — bu suhbatlashuvchini ham, jurnalistning oʻzini ham mahorat va talantlarini namoyish qilish uchun juda chiroyli bir usuldir, chunki

jurnalist bu jarayonda deyarli asosiy qahramon hisoblanadi deb taʼrif beradi [10]. “Intervyu” atamasi “Media-lingvistikasi terminlari va tushunchalari” kitobida quyidagicha batafsil taʼriflanadi: “Intervyu – jurnalistik janr boʻlib, dialogik taqdimot shakliga asoslanadi. Dialogning asosiy mavzusi voqea yoki qiziqarli shaxs boʻlishi mumkin, shu sababli intervyu ikki shaklda boʻlishi mumkin: voqea haqida maʼlumot beruvchi yoki shaxs haqida”. Muallif intervyu media matnlaridagi “dialog drama” tushunchasiga alohida toʻxtalib oʻtadi[11].

Muhokama. Intervyu “xalq shakllari” toifasiga kirib, turli ijtimoiy qatlamlardagi odamlar tomonidan oson qabul qilinadi. Savol-javob shaklida tuzilgan matn intellektual farqni kamaytiradi. Suhbatdoshlar har doim intervyu olib boruvchining orqasida yashirilib, javoblarga qisqa savollar berish va ularning reaksiyalarini kutish imkoniyatiga ega. Bu usul suhbatni yanada qulay va oʻzaro aloqa qilish imkonini beradi[12].

Garchi intervyu axborot janrlariga kirsada, auditoriyaga yetkaziladigan maʼlumotlar insonning turli faoliyat sohalariga tegishli: siyosiy, ijtimoiy, iqtisodiy, koʻngilochar. Bu, oʻz navbatida, baʼzi intervyularda standart til vositalari yordamida obyektiv faktlar keltirilishi mumkinligini, boshqalarda esa shaxsiy maʼlumotlar, obrazli ifoda, hissiy elementlar va suhbat nutqi qoʻllanilishining ustun boʻlishini tushuntiradi [8]. Har bir intervyuda asosiy masala — belgilangan maqsadlarga erishish hamda suhbatdoshning fikrlarini diqqat bilan tinglash orasidagi muvozanatni saqlashdir. Agar jurnalist intervyuni juda qattiqqoʻl tarzda yuritib, faqat oʻz rejasiga sodiq qolsa, bu suhbatdoshning aytishi mumkin boʻlgan zarur maʼlumotlarni oʻtkazib yuborish ehtimolini oshiradi. Shunday vaziyatlarda, qattiq berilgan savollar suhbatdoshning fikrlarini cheklab, ularning erkin ifodalanishiga toʻsqinlik qilishi mumkin. Romonova O.V. gazeta intervyusini manzilga yoʻnaltirilganlik va intertekstuallik nuqtai nazaridan chuqur oʻrganib chiqqan. Uning tadqiqotida gazeta intervyusi yozma shakldagi intervyu formati sifatida tahlil qilingan boʻlib, uning oʻziga xos jihati aslida intervyuning ilk ogʻzaki tabiati bilan belgilanadi. Bunday shaklga oʻtkazilganda ham, intervyu rejasiz, tabiiy kechadigan ogʻzaki muloqotning xususiyatlarini oʻzida saqlab qolishi alohida taʼkidlangan[14].

Xulosa. “Intervyu” atamasining maʼnosi vaqt mobaynida janrning oʻsishi, mamlakatdagi siyosiy muhit hamda boshqa lingvistik va ekstralingvistik omillar taʼsirida oʻzgarishga uchragan. Shunga qaramay, intervyu janri taʼrifida oʻzgarmas qolayotgan muhim jihat shuki, bu suhbat jamiyat uchun ahamiyatga ega boʻlib, nafaqat mavzuning dolzarbligi, balki unda ishtirok etayotgan shaxsning muammoga boʻlgan munosabatini bevosita yoki bilvosita ifodalash imkoniyati bilan ham belgilanadi.

Bu jarayon shunchaki savol-javob ketma-ketligidan iborat boʻlib qolmay, balki ilk bosqichlardan boshlab oʻziga xos uslubiy ifodalanishi bilan ajralib turadi. Bu esa intervyuga yangicha mazmun baxsh etib, unga muayyan yoʻnalish beradi. Eng muhim vazifa — oʻquvchi bilan muloqotni yoʻlga qoʻyish, uning qiziqishini uygʻotish va suhbatni faol qabul qilishga tayyorlashdir. Buning uchun vaziyatga kirish qisqa, emotsional va yangilangan yondashuvda taqdim etilishi lozim. Bir tomondan, intervyu kundalik dialog xususiyatlarini oʻzida aks ettirsa, boshqa tomondan, uning ichki kommunikatsiyasi qatʼiy mezonlarga boʻysunadi.

Umuman aytganda, medialingvistik izlanishlarda intervyu janrining tutgan oʻrni va uning metodologik asoslarini chuqur oʻrganish zaruriyati ayonlashadi. Intervyu janri media matnlarining lingvistik hamda semiotik jihatlarini ajralib turib, kommunikatsiya jarayonlarining ifoda shakllarini chuqurroq anglash imkoniyatini beradi. Mazkur janrni metodologik yondashuvlar asosida tadqiq etish, oʻz navbatida, tadqiqotchilarga intervyuning sotsiolingvistik va pragmatik qirralarini kengroq tushunish imkonini taqdim etadi. Natijada, medialingvistik izlanishlar intervyu janrining ilmiy tadqiqotlardagi rolini mustahkamlab, media sohasidagi nutq amaliyotini yanada takomillashtirishga zamin yaratadi.

ADABIYOTLAR

1. Etymology online, interview. Retrieved September 29, 2007.
2. <https://www.etymonline.com/word/interview>.
3. "Interview." Merriam-Webster.com Dictionary, Merriam-Webster, [https:// www.merriam-webster.com/dictionary/interview](https://www.merriam-webster.com/dictionary/interview). Accessed 18 Sep. 2024
4. Мелехова Н.А. Исповедальное телевизионное интервью как речевой жанр масс-медиа дискурса. Автореф. дис. ... канд. филол. наук. Ярославль, 2010. –С.8.
5. Иванова И.В. Жанр интервью: формы бытования и языковые особенности. Автореф. дис. ... канд. филол. наук. Астрахань, 2009. –С.3.
6. Антошинцева М. А. Невербальный компонент и его функции в коммуникативно-прагматической организации дискурса. Автореф. дис. ... канд. филол. наук. Санкт-Петербург, 2004. –С.10.
7. Кодола Н. В. Интервью. Методика обучения. Практические советы. Москва, 2011. –С.26.
8. Дубских А.И., Севастьянова В.С. Звездное» интервью: структурно- композиционный Вестник Томского государственного педагогического университета. – 2016. –С.25.
9. Колола Н. В. Интервью: Методика обучения. Практические советы: Учеб. Пособие для студентов вузов. Москва: Аспект Пресс, 2011. –С.7.
10. Сабирова Л.Р. Речевые особенности жанра интервью в татарском языке// Ученые записки казанского государственного университета. Том 151, кн. 5, ч. 1. 2009. –С.105.
11. Дускаева Л. Р. Металингвистика в терминах и понятиях: справочник-словарь. Москва: Флинта, 2018. –С.213.
12. Сыченков В.В. интервью-портрет как тип коммуникации. Автореф. дис. ... канд. филол. наук. Казань, 2007. –С.10.
13. Романова О. В. Адресованность и интертекстуальность газетного интервью как жанра журналистского дискурса. Автореферат. Екатеринбург, 2008. –С.3.